

Pascal Boniface

FUTBOL
ve
KÜRESELLEŐME

ÇEVİRİ

İsmail Yerguz

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	vii
GİRİŞ	1
1 Futbol: Küreselleşmenin son evresi	9
2 Ulusal düşüncenin şampiyonları	49
3 Dünya Savaşı değil Dünya Kupası	73
4 Halkın yeni bir afyonu mu?	111
5 Futbolu kim yönetiyor?	137
6 Futbol ve ırkçılık: Mendil ve gözyaşları	169
SONUÇ - Her imparatorluk çökecek midir?	193

GİRİŞ

9 Haziran 2006'da on yaşında olacağım. İnsan futbol tutkunuyorsa ve büyük bir rekabet başlamışsa bu gibi günlerde daima on yaşındadır. O gün Dünya Kupası başlama vuruşu yapılacaktır.

Seçilen otuz iki ülkenin listesi Kasım ortasından beri bilinmektedir. Dünya Kupası biletini baraj maçlarında yitiren ulusların üstüne müthiş bir hüznün çökmüştür. Soluk soluğa istasyona vardıklarında trenin hareket ettiğini gören insanların hüznünü yaşamıştır bu uluslar. Çok daha önce elenen öteki uluslar ise kaderlerine boyun eğmelerini gerektirecek bu süreci bile yaşayamamışlardır.

Bu seçilme dönemiyle Dünya Kupası başlama vuruşu arasında yer alan dönem, seçilen otuz iki ülke için en mutlu dönemdir. Bu hazırlık döneminde her türlü umuda izin vardır. *Mutlu azınlık* içinde olacağına kesinlikle inansın ya da inanmasın, bu mutlu azınlıkta yer almayacak olanlara acıma duysun ya da duymasın hepsi, haklı olarak iyi bir yarış çıkarmayı umut etmekte ve zafer düşleri kurmaktadır. Hepsi aynı çizgidedir, depar çizgisinde... Haziran da kader, sevinç ve umutsuzluğu dağıtma görevini üstlenmiştir.

Her halükârda bu bakış açısı müthiş keyif veriyor bana. Öte yandan da bir maç öncesinde zaten tansiyonum gün içinde yavaş yavaş yükselmişken başlama vuruşuyla birlikte

kaygılanmaya da başlayacağımı; çok az diplomatik, buna karşılık coşkulu, heyecanlı olacağımı; ustalıkla, beceriyle davranamayacağımı ve dili öncesindeki gibi kullanamayacağımı biliyorum.

Bu tutkulu taraftarlık çok fazla eleştirilebilir tabii. Ama dürüst olmak gerekirse bu tavrın, Yakındoğu, Irak, terörizm veya Muhammed'in karikatürleri konusundaki tartışmalarla karşılaştırıldığında çok daha fazla zararlı olduğu söylenebilir mi?

1998 Dünya Kupası çok güzel bir hatıra olarak kalmıştır: Yarı finalde elenme korkusu (Lilian Thuram işleri yoluna koymadan önce), Laurent Blanc'ın Uruguay'a attığı altın gol, İtalya'ya karşı penaltı vuruşları... Bu hatıralar İskoçyalı, Jamaikalı, Japon taraftarların barışçı ve renkli defileleriyle (ne yazık ki Jandarma Nivel olayıyla gölgelendi) şenlenen sokaklarımızdaki gündelik atmosfere de ilişkindir hiç kuşkusuz. Sonunda da 12 Temmuz zaferiyle zirveye ulaşılmıştır!

Avrupa 2000 bana göre hafızalarda çok daha uzun süre kalacaktır. Fransa takımı, 1998'e göre çok daha iyi oynayan bir takımdı, yenilmez gözüküyordu. Bununla birlikte Hollanda karşısında yenilgiye uğradı; İşpanya karşısında da hakemin rakip takım lehine uydurduğu bir penaltı ve Fransa lehine vermediği bir penaltıyla az daha yeniliyordu. Yarı finale ise büyük bir mücadele sonunda gene penaltı golyle ıkabilmişti. Ve final! İtalya defansı karşısında sonuçsuz kalan çabalarımızı gördükçe üzülür dururken birden Sylvain Wiltord'un son dakikadaki o inanılmaz gol geldi! Bir şampanya şişesinin ağzı nasıl kapatılır bilmiyorsanız, İtalyanlara sorun bunu! Bu ma, taraftarlar (Fransız taraftarlar tabii) açısından bir rüyadır: Gerilim, heyecan, kaybetme acısı, son

dakikada uçurumun kenarından dönmenin verdiği o müthiş zevk ve nihayet zafer! Bir futbol maçı seyrederken ancak bu kadar heyecan duyulabilir!

Nick Hornby muhteşem yapıtı *Sarı Kart*'ta Arsenal'in (kendisi koyu bir Arsenal taraftarıdır) yenildiği bir maçtan sonra yanındaki işadamlarının kendisini güzel sözlerle nasıl teselli etmeye çalıştığını anlatır: "Onlara göre bu sadece bir oyundu. Futbolun da rugby, golf ya da kriket gibi sadece bir oyun olduğu türünden şaşırtıcı bir düşünceye kapılanlarla birlikte bulunmak hiç kuşkusuz rahatlatı beni. Herkes bilir ki işin aslı öyle değildir ama böyle bir şeye inanabilen insanlara rastlamak bana ilginç, hatta eğitici geldi."¹ Bana ve bu yazara göre futbola ilgisiz insanlara rastlamak neredeyse etnolojik bir tuhafılık, bir garipliktir. Bununla birlikte belli bir yaşı geçtikten sonra edinilen futbol tutkusunun bir olgunluk eksikliği ya da zihinsel evrenin sınırlılığı olduğunu bilsem de bu tamamen ilgisizlere kıyasla olumlu bir tuhafılıktır.

Genel anlamda entelektüeller spor dünyasına, sporculara acımışlardır. Fiziksel çabaları küçümserler genellikle. Pe ki spor yapmak için ellerini bile kullanmayanlara nasıl saygı duyulabilir? Bunlara göre futbolcular aptaldır, taraftarlar dar kafalılardan ya da alkoliklerden oluşan bir sürüdür. Entelektüellerin spor meraklılarını küçümsemelerinde bedensel zevklerden, fiziksel çabalardan korkma; bu zevkler ve özellikle ortaklaşa yaşandığında denetimden çıkabilen tüm tutkular karşısında bir sıkılganlık vardır. Burada gizli bir kıskançlık da yok mudur: Sporcular nasıl onlardan daha ünlü olabilir ve daha fazla kazanabilir?

Bununla birlikte fazladan bir paradoks daha söz konusu-

---

¹ Nick Hornby, *Carton Jaune* [Sarı Kart], éditions 10-18, 20000, s. 124.

dur: Futbol zenginleştikçe daha fazla ilgi görmüştür; biliyoruz ki daha önce kesinlikle bu kadar popüler değildi. 1984'te Fransa'da yapılan ve Fransa'nın zaferiyle sonuçlanan Avrupa Şampiyonası statlara sadece maçları seyretmeye giden futbol âşıkklarını çekmişti. İnsanlar o dönemde statlara 1998'deki gibi kendilerini göstermek için gitmezlerdi. 1998'de futbol, özellikle de Fransa'nın kazandığı başarılarla birlikte insanlar üzerinde olumlu izlenim bırakan bir uğraş ve gitgide gösterişe dönüşen bir ilgi alanı olmuştu.

Paradoksun doruğu da futbolun "halka mâl olmuş" olmasıydı! Futbolcular bir zamanlar sporcudan başka bir şey değilken, artık yıldız sınıfına dahildi. Artık kimse onları şampuncuların kollarında görmüyordu, mankenlerin ya da tanınmış aktrislerin kollarındaydılar. Futbol tutkusundaki bu ani yükseliş rahatsızlık da vermiyordu çünkü bazıları için halkın arasına karışmadan statlara girmek, VIP localarına kapanmak mümkündü. Cebi delik taraftar aldığı biletin parasını öder; birtakım ilişkiler kurabilmiş olan bedava bilet bulabilir; ilişki ağı geniş olanlar ise park yeri bulabilir, VIP statüsü alabilir ve isterlerse şampanya içip, yanında kanelelerini yiyebilirler.

2002 ve 2004 bozgunlarından sonra bu son kuşak taraftarların çoğu kaybolmuştur. 1998 ve 2000'deki zafer sarhoşluğundan sonra Fransız takımından beklenen en kötü sonucun 5-0 olduğu 2001-2002 sezonunu yaşamış olmamız... Ardından 2002 Dünya Kupası'nda birinci turda elenmemiz... Euro 2004'te İngiltere maçının o şahane finali hariç acınası bir parkurda kalmış ve 2006 Dünya Kupası'na katılabilmek için çok büyük zahmetler çekmiş olmamız... Bunların hepsi ağırımıza gidebilirdi elbette. Ama gerçek taraftar için, 1960'lı yılların sonunda Almanya'nın ve Osim'in Yugoslav-

ya'sının tattırdığı 5-0'ları unutmayanlar için Strasbourg'da Norveç'e (o dönemin en mütevazı ekibi) 1-0 yenilmek olsa olsa hafif rüzgâr yemiş gibi olmaktır. Dileriz, bu performans eksikliği futbolu değil sadece zaferi sevenlerden kurtarsın bizi! Nick Hornby şöyle diyor: "Hayat, evinde kızarmış patates ya da balık yedikten sonra liderlere karşı 2-0 kazanılan bir maç değildir, hiçbir zaman da olmamıştır."² Tam tersine: "Futbol takımları, taraftarların umutsuzluğa düşmedeki olağanüstü hayal güçlerinin tanıklarındır."³ Ne yazık ki fanatik olmak çoğu zaman acıya ya da düş kırıklığına mahkûm olmaktır.

Hatırlayabildiğim kadarıyla futbolu her zaman sevdim. Bu tutkunun karşılıksız olduğunu düşünürsek (ayaklarım futbola hiç yatkın değildir) daha da erdemli bir tutku olduğu görülür. Yeteneğin bir kuşak atladığı söylenir. Babam iyi futbol oynardı, çocuklarım da iyi oynarlar, bende yok bu yetenek ve bu yaşta, yeteneksizliğimi enerji sarfiyatıyla telafi etmem mümkün değil. Çoğu çocuk Noel Baba'ya inanır gibi profesyonel futbolcu olmayı düşler. Bu inanç, en büyük örneklerden beslendikçe güçlenip pekişir: Pele, Maradona, Zidane ve başka birçok isim için düşler gerçek olmuştur. Onlar için Noel Baba vardır. Ben, kendi payıma Noel Baba'nın olmadığını çok çabuk anladım. Dolayısıyla başka bir yol seçtim ama futbol tutkumdan da vazgeçemedim. İlişkide olduğum profesyonel ortamlarda bu tutkunun kimi zaman sakıncalı bulunması durumu değiştirmemiştir. Çok iyi hatırlıyorum... 1978'de Arjantin'deki Dünya Kupası sırasında bir gençlik merkezinde yöneticilik stajı yapıyordum. Final günü maçı seyredeceğim bir televizyon bulmaya çalışırken

² N. Hornby, *age.*, s. 57.

³ N.Hornby, *age.*, s. 145.

arkadaşlarımın şaşkınlığı dikkatimi çekti. Gözlerine bakınca şöyle der gibiydiler: “Şu ana kadar, doğru düzgün, iki laf edilebilir, akli başında biri gibi gözükiyordun...” İtiraf edeyim ki biraz da ikiyüzlü bir tavırla mesleki bir gerekçe sundum: Madem ki yeniyetmeleri eğitiyorduk, onları ilgilendiren şeylerin de farkında olmalıydık... Kimseyi ikna edemedim. Nick Hornby’nin, çeşitlemelerinden birini mizahi bir tavırla anlattığı klasik durum: “Kadın meslektaşarımdan biri benim bir Arsenal taraftarı olduğuma kesinlikle inanmadı. Bu kuşkusu bir kadın romanıyla ilgili tartışmamızdan kaynaklanmıştı. Hem kitap okumak, hem de stada gidip maç seyretmek... İkişi birarada... Bu olacak şey miydi? Bir kadın entelektüele futbolu sevdiğinizi itiraf edin, anında kadınların erkeklerle ilgili düşüncelerini yansıtan donmuş bakışlarla karşılaşsınız.”⁴

1982’de Portekiz’i tanımaya çalışan bir grup genci idare ettiğim sıra kalacağımız yerlerde dünya futbolunu seyredebileceğim bir televizyon salonunu da şart koşuyordum ve o dönemde bu tür televizyon salonlarına pek rastlanmıyordu. Yine de Sevilla’da oynanan Fransa-Almanya maçını Fransız ve Alman gençlerle birlikte, coşku patlamalarıma izin vermekle, eğittiğim gençlerin coşkularını dengeleme kaygısı arasında gidip gelerek, bu salonlardan birinde izleme olanağı buldum.

Sonra uluslararası ilişkiler alanında uzmanlaştığımdan 1998 Dünya Kupası sırasında bir şeyi anladım: Sporla ilgili çok sayıda sosyolojik, ekonomik, hatta politik araştırma yapılmıştı ancak futbolun jeostratejik özellikleri konusunda yapılmış bir çalışma yoktu.

---

⁴ N.Hornby, *age.*, s. 90.

Bu konuyla ilgili bir kitap hazırlamak için birçok editöre teklif götürdümse de kimseye kabul ettiremedim teklifimi. Hayatımda ilk kez bir projem reddediliyordu. “Uygun bir konu değil”, “Okuyucu ilgilenmez”... Futbolseverler okuma bilmez, demedikleri kaldı bir tek! Durum buysa eğer, futbolcu resimleri biriktirmekten daha karmaşık, daha zor bir iş yoktu! Umutsuzluğumu kendime itiraf etmekten kaçındım ve yöneticisi olduğum Uluslararası Stratejik İlişkiler Enstitüsünün (IRIS) girişimiyle bu konuda bir toplantı düzenlenmesine karar verdim. Meslektaşlarım gene kuşkuyla baktılar bana, kuşkusuz şakayı fazla ileri götürdüğümü düşündüler. İnadımın sonunda Meclis’te konuyla ilgili çok ilginç bir seminer düzenleme olanağı bulduk.

O zamandan beri futbolun jeopolitik özellikleri üstüne düşünmeye devam ediyorum; tutkuyla mesleğimi birbirine karıştırdım. Bana göre çok yerinde olan bu birleşim üniversitelerde çalışan birçok meslektaşımı ve strateji uzmanını benim ciddiyetten uzak, kesinlikle marjinal biri olduğum düşüncesine götürdü (itiraf edeyim ki bu düşünceleri kesinlikle ilgilendirmemiştir beni).

Her halükârda şunu söyleyebilirim ki, spor camiası benim bu girişimimi uluslararası sorunlarda (gerçek ya da sözde) uzman meslektaşlarımdan çok daha büyük bir sıcaklık ve açıklıkla karşıladı. Sözkonusu meslektaşlarım, “onların” araştırma konularıyla ilgilenmeyi isteyen bir sporcuya ya da spor gazetecisine aynı yaklaşımı göstermezdi kesinlikle. Bu olay iki fikir oluşturdu kafamda: Üniversite camiasında spor camiasına nazaran çok daha fazla gıcık var ve spor camiasında açık fikirli (ve gönlü zengin) insanların sayısı üniversite camiasındakilere göre daha fazla.

Yakındoğu, terörizm ya da Amerikan dış politikası gibi

çok sıkıntı verici konular üstünde çalışıldığında futbol jeopolitiği bir rahatlık ve yumuşama alanı, gerçek bir gençlik pınarı oluyor. Yaşasın on yaşım!